

KASB-HUNAR MAKTABLARIDA O'QITUVCHILARNING KOMPYUTER QURILMALARIDAN FOYDALA OLISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA VIDEO DARSLIK LARNING AHAMIYATI

Omonov Ma'ruf Zarif o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU Qarshi filiali 4-bosqich talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada kasb-hunar maktablari o'qituvchilarning kompyuter qurilmalaridan foydalana olish ko'nikmalarini shakllantirishda video darsliklarning ahamiyat va raqamli texnologiya vositalarini qo'llashning afzalliklari haqida yoritilgan. Bundan tashqari raqamli texnologiya vositalarini xususiyatlari, maqsadlari tahlil etilgan.*

Kalit so'zlar: *zamonaviy texnologiyalar, raqamli texnologiya vositalari, raqamli texnologiya, materiallari, ta'lim muhiti, Multimedaning samarali.*

Talab darajasida to'g'ri ishlab chiqilgan raqamli texnologiya materiallari matnli axborotga qaraganda birmuncha ilg'or usul bo'lib, o'quvchilarda aniq va samarali mental model (tasavvur) shakllanishiga yordam beradi. O'tkazilgan kompleks tadqiqot natijalariga ko'ra (Shephard – Shepard) to'g'ri ishlab chiqilgan raqamli texnologiya materiallarining afzalliklari quyidagilardan iborat:

1. Muqobil istiqbollor
2. Faol ishtirok
3. Tezkor ta'lim olish
4. Bilimlarni xotirada saqlash va qo'llay olish
5. Muammolarni yechish va qaror qabul qilish ko'nikmalari
6. Tizimli ravishda tushuna boorish
7. Yuqori darajadagi tafakkur
8. Mustaqillik va e'tiborlilik
9. Axborotlar ketma-ketligi va tezligini (temp) boshqarish
10. Qo'llab-quvvatlash axborotlaridan foydalanish imkoniyatlari

Raqamli texnologiya vositalarini ta'limda qo'llash quyidagilarga imkoniyat yaratadi:

- ta'limning gumanizatsiyalashuvini ta'minlash;
- o'quv jarayonining samaradorligini oshirish;
- ta'lim oluvchining shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish

(o'zlashtirganlik, bilimga chanqoqlik, mustaqil ta'lim olish, o'zini o'zi tarbiyalash, o'zini o'zi kamol toptirishga qaratilgan qobiliyatlilik, ijodiy qobiliyatlari, olgan bilimlarini amaliyotga qo'llay olishi, o'rganishga bo'lgan qiziqishi, mehnatga bo'lgan munosabati);

- ta'lim oluvchining kommunikativ va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish;

• kompyuter vositalari va axborot elektron ta'lim resurslari yordamida har bir shaxsning alohida (individual) ta'lim olishi hisobiga ochiq va masofaviy ta'limni individuallashtirish va differensiyalash imkoniyatlari sezilarli darajada kengayadi;

• ta'lim oluvchiga faol bilim oluvchi sub'yekt sifatida qarash, uning qadr-qimmatini tan olish;

• ta'lim oluvchining shaxsiy tajribasi va individual xususiyatlarini hisobga olish;

• mustaqil o'quv faoliyatini olib borish, bunda ta'lim oluvchi mustaqil o'qib va rivojlanib boradi;

• ta'lim oluvchilarda, o'zlarining kasbiy vazifalarini muvaffaqiyatli bajarish uchun hozirgi tez o'zgaruvchan ijtimoiy sharoitlarga moslashuviga yordam beradigan zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini hosil qilish.

Raqamli texnologiya vositalari yordamida shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish jarayoni zamonaviy, ko'ptarmoqli, predmetga yo'naltirilgan multimediali o'quv vositalarini ishlab chiqishni va foydalanishni talab etadi.

Ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ularning manfaatdorligini (motivatsiyasini) oshirishga ko'maklashish imkoniyatlariga ko'ra, shuningdek, har xil turdagi multimediali o'quv axborotlarining uyg'unlashuvi, interfaollik, moslashuvchanlik sifatlariga ko'ra multimedia foydali va mahsuldor ta'lim texnologiyasi hisoblanadi.

Matn va videoning onlayn usulidagi trening jarayonida birga ishlatilishi. Multimedia materiallarining potensial afzalliklari haqida Meyer (Mayer) ham aytib o'tgan. Tinglovchiga video va audio axborotlarni qabul qilish imkoniyatini yaratgan holda, alohida olingan ushbu imkoniyatlarning har biridan ham ko'ra multimedianting ma'lum ustunligi mavjud. Ushbu ikkita axborotni qabul qilish kanallarining bir-biridan keskin farq qilishiga qaramasdan, ularning multimedianting kombinatsiyasi juda ham muvaffaqiyatli chiqqan, chunki bunda ikkala tizimning ham afzalliklaridan samarali foydalaniladi. Matn va grafika o'rtasidagi aloqalar mavzuni chuqurroq tushunishga va mental model (tasavvur)ning yaxshiroq shakllanishiga keng imkoniyatlar yaratadi.

Samarali ishlab chiqilgan ta'lim muhiti (shu jumladan, raqamli texnologiyali ta'lim muhiti) quyidagi 4 ta elementni o'z ichiga qamrab oladi:

1. Axborotlarni aks ettirish.

2. Ishni nimadan boshlash va qanday davom ettirish bo'yicha qo'llanma.

3. Tushunish va xotirada saqlab qolish uchun mashqlar.

4. O'tilganlarni takrorlash yoki keyingi bosqich (qadam)ga o'tish zarurligini aniqlash uchun o'zini baholash.

Multimedianting samaralilik prinsiplariga ko'ra (Meyer bo'yicha), ta'limning muvaffaqiyatligini oshirish uchun tasvir va sharhlovchi matn bir-biriga yonma-yon joylashgan bo'lishi zarur.

Quyidagi Xede va Xede (Hede and Hede) modelida multimedia resurslari vositasida o'qitish jarayoniga ta'sir etuvchi omillar va ularning o'zaro ta'siri ta'riflangan.

Video (matn, rasm, video, animatsiya) Audio (suxandon ovozi, yo'riqnomalar, replikalar, musiqa) Diqqat. Ishchi xotira (ma'lumotlarga ishlov berish) (modal effektlar, ikkilik kodlash, kognitiv qayta yuklash, takrorlash, kognitiv ulanish). Davomli xotira (me'yoriy talablarga oid bilimlar, shartli bilimlar, jarayonga oid bilimlar). O'quvchilarni (o'quv jarayonini) boshqarish (vazifa uchun vaqt, o'zaro faollik, navigatsiya) Motivatsiya (tashqi, ichki).

O'qitish stili (yo'zaki/chuqur, tashqi omillarga bog'liq/tashqi omillarga bog'liq emas, faol/sust, vizual/verbal, "Kolb"ning 4 stili).

Kognitiv jalb etish.

Salohiyat (umumiy, spetsifik)

Refleksiya.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. S.Q.Tursunov, I.U.Nazarov axborot texnologiyalari. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun darslik. "Adabiyot uchqunlari" nashriyoti, 2019-yil;
2. www.tami.uz
3. www.infocom.uz